

Politika zona i sfera uticaja – anahronizam savremenih međunarodnih odnosa

Rumunski časopis *Munca politica* donosi interesantan članak o aktuelnoj temi međunarodnih odnosa.* Interesantan po tome što je autor iz zemlje koja i sama pripada blokovskom savezu — Varšavskom ugovoru i po tome što zauzima kritički stav prema politici sile i diktata i podeli sfera uticaja na toj osnovi.

Autor polazi od teze Nikolae Čaušeskua — o konfrontaciji dve tendencije na svetskom planu, konfrontaciji između politike podele sfera uticaja i težnje naroda za slobodom i nezavisnošću. Analizirajući politiku sile u međunarodnim odnosima iz istorijskog i savremenog ugla, on podvlači razliku u metodima i sredstvima.

U prošlosti su zone dominacije stvarane direktnom aneksijom, dakle otvorenom primenom oružane sile i stvaranjem različitih oblika zavisnosti kao što su kolonijalizam, vazalnost, protektorat i mandat za upravljanje koji je dodeljivan silama pobednicama iz prvog svetskog rata i legalizovan međunarodnim pravom tog vremena.

U savremenim međunarodnim uslovima to više nije moguće. Talas antikolonijalne borbe, koji je nošen pravom svakog naroda na samoopredeljenje i stvaranje sopstvene države, potisnuo je klasične oblike dominacije i brutalan način porobljavanja zemalja i naroda. Međutim, to što se više ne može raditi na stari način i u starim formama, sada se čini sa istim ciljem, samo drukčije. Priznaje se,

* Radulescu, dr Victor: *Politica zonelor si sfelelor de influenta — un acronism al relatiilor internationale contemporane*, »Munca politica«, 34/1982/2.

formalno-pravno, jednakost suverenih i nezavisnih zemalja, ali se u različitim vidovima međudržavnih odnosa ta jednakost potkopava. Reč je o tome da snažne države vrše diskretan ali efikasan ekonomski, politički i vojni uticaj na neke male i nerazvijene zemlje. Iako su ove poslednje subjekti međunarodnog prava i najčešće članice OUN, ipak, su prinuđene na određeno ponašanje. Autor to dovodi u neposrednu vezu sa javnim ili tajnim dogovorima velikih sila o podeli uticaja u raznim regionima. Pri tom se velike sile služe argumentom o »tradicionalnim sferama uticaja« i argumentom o »vitalnim odbrambenim interesima« a svoje interese podupiru argumentom vojne sile.

Što se tiče vojne sile, autor posebno razmatra uticaj nuklearnog naoružanja na politiku podele sfera uticaja. U vezi s tim navodi stav američkog politikologa Williama Epsteina, prema kome države koje poseduju nuklearno oružje imaju veći uticaj na rešavanje međunarodnih problema; i stav svog sunarodnika Jona Komana — da se trka u naoružavanju pojavila istovremeno sa vojnim blokovima i imperijalističkom politikom sile, uplitanjem u unutrašnje stvari suverenih zemalja što je ohrabrilo politiku podele sveta na interesne sfere.

U interpretaciji Varšavskog ugovora, autor ističe klauzulu u kojoj se njegovo trajanje dovodi u neposrednu zavisnost od stvaranja sistema kolektivne bezbednosti u Evropi, uz učešće svih evropskih država. Uporedo s tim konstatuje da vojne grupacije i savezi, kao proizvod određene etape, ne odgovaraju razvoju novih odnosa u savremenoj epohi. O tome govori distanciranje određenih zemalja od vojnih blokova, sve snažnija kritika blokova i rasformiranje SEATO i CENTO. Za njega je od posebnog aktuelnog značaja nسلaganje nekih zemalja — članica NATO sa instaliranjem američkih raketa na njihovoj teritoriji, sa povećanjem vojnih budžeta i sa nekim ratobornim izjavama američke administracije. U tome vidi znak da vojni blokovi ne odgovaraju aktivnom učešću država u međunarodnom životu, budući da izazivaju krize, napetost i nepoverenje a sprečavaju saradnju i popuštanje zategnutosti u svetu. U tom smislu navodi stav Nikolae Čaušeskua: »Mir i popuštanje ne mogu se zamisliti u uslovima postojanja vojnih blokova! Treba da ostvarimo neophodne uslove da narodi u svetu žive bez blokova! Istina je da i u sadašnjim uslovima treba da ostvarimo ravnotežu snaga, ali ova ravnoteža treba da bude postignuta ne nastavljanjem trke u naoružavanju, već stalnim, uravnoteženim i kontrolisanim smanjenjem naoružanja.« I afirmiše Konferenciju o evropskoj bezbednosti i saradnji kao skup zemalja sa različitim društvenim sistemima, onih

koje su članice vojnih blokova i onih čija je pozicija vanblokovska, koji izražava mogućnost prevazilaženja vojnih blokova kao anahronične pojave.

Autor podrobno nabraja različite metode i oblike vojnog uticaja kao što su: vojne baze na teritorijama suverenih država, prisustvo stranih trupa, trgovina naoružanjem i vojnom opremom, prisustvo velikog broja vojnih savetnika i stručnjaka. On smatra da u takvim uslovima nema mogućnosti za razvoj odnosa nezavisnosti. U vezi s tim navodi ambivalentan stav norveškog istraživača, Raimo Varinena, prema kome, sa jedne strane — primena vojne sile može samo privremeno da ostvari zone uticaja i kontrole, ali taj uticaj može biti stalan i stabilan samo proširenjem ekonomske moći, dok, sa druge strane — ekonomski uticaj može biti lakše odstranjen, ako ne postoji vojni elemenat koji utiče na strukturu moći dotične zemlje.

U borbi za sfere uticaja, pored upotrebe vojne sile, organizuju se zavere i unutrašnje diverzije radi svrgavanja legalnih političkih režima, pruža se pomoć spolja secesionističkim elementima koji žele rasparčavanje nacionalne teritorije neke zemlje ili izdvajanje pojedinih oblasti od ekonomskog ili strategijskog značaja.

Najposle, isti smisao imaju i vešto sročeni ugovori između jedne snažne i jedne slabe zemlje, koji su registrovani u OUN i sa formalno-pravne strane ne može im se ništa zameriti, ali koji su celim svojim sadržajem u interesu velike sile. U prilog tome autor navodi tvrđenje poznatog alžirskog diplomate i pravnika, Mohameda Beđaouia — da je u određenim slučajevima nominalna dekolonizacija povećala profite bivše administrativne sile, koja se odrekla kolonijalne hipoteke, da bi u zamenu za to ostvarila koristi u novoj situaciji.

Autor se kritički osvrće na težnju koja provejava u zapadnoj političkoj literaturi da se, kao model svetskih odnosa saradnje, prihvati »bipolarizam«, »tripolarizam«, »pentapolarizam«, jer je njena polazna osnova nejednakost država i favorizovanje centara moći kojima se daje odlučujuća uloga u rešavanju međunarodnih problema.

U opštem stavu on primećuje da se princip suverene jednakosti država ne poštuje ni u odnosima između »nosilaca« sfera uticaja. Zbog toga svaka promena u odnosu njihove moći na svetskom ili regionalnom planu, podstiče borbu za novu podelu. Na toj osnovi sprovodi se često mešanje u unutrašnje stvari drugih država i naroda: prikrivenom ili otvorenom podrškom političkim organizacijama koje su u službi stranih sila, pritiscima i demonstracijom sile prema

malim zemljama, neposrednom ili posrednom isporukom oružja obema stranama koje su zahvaćene unutrašnjim ili međunarodnim sukobom, propagandom protiv pojedinih zemalja, špekulisanjem s njihovim ekonomskim teškoćama, pritiskom na pojedine vlade kako bi one zatražile spoljnu pomoć. U istu svrhu stvorene su sintagme kojima se opravdavaju praktični koraci ka podeli sfera uticaja, kao što su: »opravdana intervencija«, »humanitarna intervencija«, »kontinentalna solidarnost«, »strategijski interesi NATO«, »pokretne granice«, »posebni interesi«, »potrebe zajedničke odbrane«.

U osvrtnu na ideološko opravdanje politike sfera uticaja koje se zasniva na tezi o prevaziđenosti stadijuma suverenih nacionalnih država i o neophodnosti svetskih ili regionalnih država, koje će podrediti nacionalni suverenitet, autor navodi zanimljivo opažanje Marcela Merla, koji tu metodu smatra neprihvatljivom, budući da proističe iz dominacije jedne ili više sila i da izražava njihovu nesposobnost da rešavaju svoje vlastite probleme.

U završnom stavu, autor smatra da je prevazilaženje politike sfera uticaja direktno uslovljeno demokratizacijom međunarodnog života, naoružanjem, uklanjanjem razlika između zemalja, prilagođavanjem OUN zahtevima našeg vremena, uvođenjem novih oblika uzajamno korisne međunarodne saradnje za sve države sveta i izgradnjom novog ekonomskog i političkog svetskog poretka.

Autor je, kao što se vidi, ostao na pojavnom, ne upuštajući se u unutrašnje momente razvoja velikih sila koji ih navode na politiku podele interesnih sfera. Slično tome, ostao je na pojavnom i kada je reč o metodima i sredstvima za ostvarenje te politike, ne uzimajući u analizu konkretne primere na osnovi kojih se samo vidi ono što je staro, preživelo i kristališe ono što je novo i što treba da preovlada u međunarodnim odnosima kao stav i kao princip. Ne iznosimo ovo opažanje kao nedostatak članka, budući da se u jednom članku nikada ne može iscrpeti tako široka međunarodna tema, već kao uviđanje okvira u kojem se autor kretao.

V.D.C.